

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 416

**Współczesne problemy ekonomiczne.
Rozwój zrównoważony w wymiarze
globalnym i europejskim**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kozuchowska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-561-2

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Bernadeta Baran: Idea zielonej gospodarki w UE a perspektywy rozwoju energetyki odnawialnej w Polsce / The idea of green economy in the EU vs. perspectives of renewable energy development in Poland.....	9
Beata Będzik: Ważkość kapitału społecznego w kształtowaniu spójności społecznej / Validity of social capital in shaping social cohesion.....	17
Jan Borowiec: Wzrost gospodarczy a zmiany w spójności gospodarczej i społecznej w krajach Europy Środkowo-Wschodniej / Economic growth vs. changes in the economic and social cohesion in Central and Eastern European countries.....	26
Jarosław Czaja: Euroizacja jako skutek spowolnienia integracji monetarnej w Unii Europejskiej / Euroization as an effect of slower monetary integration in the European Union.....	36
Mariusz Czupich: Spójność społeczna w wybranych krajach Unii Europejskiej / Social cohesion in selected countries of the European Union.....	44
Małgorzata Dziembala: Rozwój transgranicznych systemów innowacji w dobie globalizacji – przykład regionu Venlo-Niederrhein / Cross-border innovation systems development in a globalizing world – the Venlo-Niederrhein example.....	53
Joanna Jahn: Eksport wyrobów wysokiej techniki w Unii Europejskiej / Export of high tech in the European Union.....	65
Urszula Kalina-Prasznic: Reformy emerytalne a polityka spójności ekonomicznej / Pension reforms vs. cohesion policy.....	75
Maria Kola-Bezka: Zmiany pozycji konkurencyjnej regionów NUTS 3 w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 2000–2012 / Changes in the competitive position of nuts 3 regions in Central and Eastern Europe in 2000-2012.....	83
Agnieszka Kwarcińska: Międzynarodowe inicjatywy normatywne w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR) jako wyraz działań na rzecz zrównoważonego rozwoju / International normative initiatives in corporate social responsibility (CSR) as a manifestation of actions for sustainable development.....	95
Dorota Michalak: Analiza skutków zmian klimatu i wynikających z nich działań adaptacyjnych podejmowanych przez Unię Europejską / Analysis of the impact of climate changes and resulting the reform adaptation measures taken by the European Union.....	104

Aleksandra Nacewska-Twardowska: Liberalizacja polityki handlowej UE a zmiany w handlu towarami / European Union trade liberalization and changes in goods trade	113
Jacek Pera: Ocena stabilności makroekonomicznej w gospodarkach unijnych w świetle procedury nierównowagi makroekonomicznej. Aspekt ryzyka zjawisk kryzysowych / Evaluation of macroeconomic stability in the economies of the EU in the light of the macroeconomic imbalance procedure. Risk aspect of the crisis phenomenon	123
Dariusz Perło: Inteligentne specjalizacje a rozwój zrównoważony / Smart specializations and sustainable development	136
Grażyna Rzeszotarska: Strategia „Europa 2020” – narzędzie realizacji koncepcji inteligentnego rozwoju w krajach UE / The Europe 2020 strategy – a tool to implement the concept of smart growth in the EU.....	145
Małgorzata Szczepaniak: Polityka fiskalna w czasie kryzysu gospodarczego w krajach Europy Środkowo-Wschodniej / Fiscal policy during the economic crisis in the countries of Central and Eastern Europe	153
Barbara Wieliczko: Zrównoważenie rolnictwa UE a WPR i strategia „Europa 2020” / Sustainability of agriculture in the EU vs. cap and “Europe 2020” strategy.....	164
Maria Zuba-Ciszewska: Wkład idei spółdzielczości wywodzącej się z socjalizmu zrzeszeniowego w koncepcję CSR / The contribution of the idea of cooperativeness descending from the association socialism into the concept of CSR	172

Wstęp

Współczesne otoczenie społeczno-ekonomiczne jest bardzo skomplikowane. Złożoność ta inspiruje ekonomistów do podejmowania wielokierunkowych badań, skupiających się na poszukiwaniu rozwiązań zarówno w ujęciu teoretycznym, jak i praktycznym. Jednym z najważniejszych problemów ekonomicznych, które z punktu widzenia rozwoju i wzrostu społeczno-gospodarczego wymagają dogłębnych i szerokich eksploracji, jest zrównoważony rozwój.

W prezentowanym Państwu opracowaniu naukowym zatytułowanym „Rozwój zrównoważony w wymiarze globalnym i europejskim” podjęto próbę opisu i analiz kwestii związanych z szeroko pojętymi zagadnieniami rozwoju zrównoważonego w wymiarze globalnym i europejskim. Tematyka zawartych w publikacji tekstów jest zróżnicowana, odzwierciedla bowiem zarówno wieloaspektowość koncepcji rozwoju zrównoważonego, jak i różnorodność działań podejmowanych przez Unię Europejską i wspólnotę międzynarodową na rzecz wspierania takiego właśnie modelu rozwoju. Autorzy ujętych w niniejszej pracy artykułów naukowych dołożyli wielu starań, aby studium to odnosiło się do empirii i rzeczywistości współczesnej gospodarki. W efekcie tych dążeń powstało opracowanie charakteryzujące się wysokim poziomem merytorycznym oraz dużą aktualnością omawianej problematyki. Pozwala to mieć nadzieję, że zawarte w prezentowanej publikacji przekazy okażą się nie tylko pomocne w głębszym zrozumieniu rozwoju obecnego stanu współczesnej gospodarki, lecz także będą przyczynkiem do dalszych naukowych analiz, tym bardziej że wielogłos w sprawach tak aktualnych, jakie obejmują treści poruszone w artykułach, stanowi przegląd opinii wielu polskich środowisk uniwersyteckich.

Przekazując tę publikację do rąk Czytelników, mamy głębokie przekonanie, że zawarte w niej myśli i idee spotkają się z dużym zainteresowaniem pracowników naukowych, teoretyków, praktyków, studentów studiów ekonomicznych i innych kierunków. Chcielibyśmy także bardzo podziękować wszystkim Autorom za umieszczone w prezentowanym wydawnictwie teksty, ufając, że nasza współpraca będzie kontynuowana.

*Grażyna Wolska
Jan Borowiec
Bernadeta Baran*

Beata Będzik

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
e-mail: beata.bedzik@zut.edu.pl

WAŻKOŚĆ KAPITAŁU SPOŁECZNEGO W KSZTAŁTOWANIU SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ

VALIDITY OF SOCIAL CAPITAL IN SHAPING SOCIAL COHESION

DOI: 10.15611/pn.2016.416.02

JEL Classification: O15

Streszczenie: Kapitał społeczny stał się ostatnio podstawowym obszarem zainteresowań zarówno w polityce, jak i badaniach naukowych w kontekście miękkich czynników rozwoju społeczno-gospodarczego. Celem niniejszego artykułu jest prezentacja kapitału społecznego i jego roli w kształtowaniu spójności społecznej. Choć samo pojęcie należy do neologizmów, to materia kapitału społecznego, tj. zaufanie, współpraca etc., jest znana i wykorzystywana właściwie od zawsze. Konstrukcja kapitału społecznego oparta na zaufaniu, partycypacji i zaangażowaniu obywatelskim wskazuje na dużą jego przydatność w kształtowaniu spójności społecznej, zwłaszcza na poziomie lokalnym. Kategoria ta odpowiednio kreowana może wspierać politykę lokalną w walce z bezrobociem, wykluczeniem społecznym i innymi obszarami w celu wzmacniania spójności społecznej. Jednak ze względu na swoistą dualność kapitału społecznego należy w sposób przemyślany tym procesem kierować.

Słowa kluczowe: spójność społeczna, kapitał społeczny, rozwój społeczno-gospodarczy, rozwój lokalny, współpraca.

Summary: The purpose of this article is to present social capital and its role in the development of social cohesion. Social capital has recently become a fundamental area of interest for both policy and research in the context of soft factors of socio-economic development. Although the very concept belongs to neologisms, the essence of social capital, i.e. trust, cooperation, etc. has virtually always been known and used. The construction of social capital based on trust, participation and civil involvement suggests its significant usefulness in shaping social cohesion, especially at a local level. This category can adequately support the creation of local policies in the fight against unemployment, social exclusion and other areas in order to strengthen social cohesion. However, due to a peculiar duality of social capital this process should be guided in a thoughtful manner.

Keywords: social cohesion, social capital, socio-economic development, local development, cooperation.

Spoleczeństwo, którego przeważająca część członków jest głodna i nieszczęśliwa, z pewnością nie może być kwitnące i szczęśliwe

Adam Smith

1. Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja kapitału społecznego i jego roli w kształtowaniu spójności społecznej, która w ostatnim czasie jest mocno eksponowana w polityce UE z uwagi na duże dysproporcje w rozwoju poszczególnych regionów. Powyższy cytat jest dobrym wprowadzeniem do tematu spójności będącej wyrazem jednorodności i harmonii organizmu stanowiącego przez społeczeństwo. Potrzeba niwelowania różnic regionalnych znalazła wyraz w prowadzonej polityce UE służącej wzmocnieniu spójności gospodarczej i społecznej poprzez zmniejszenie dysproporcji w poziomie rozwoju poszczególnych regionów i ich zacofania, zwłaszcza w odniesieniu do obszarów najmniej uprzywilejowanych, w tym wiejskich. Dlatego należy szukać czynników wspomagających proces wzmocnienia spójności społecznej, wśród których znajduje się kapitał społeczny.

2. Uzasadnienie kształtowania spójności społecznej

Umocowania prawne i instytucjonalne polityki regionalnej (spójności) zawarto w traktatach [traktat rzymski... i n.] określających kolejne etapy ewoluowania procesu europejskiej integracji, jednak w żadnym z nich nie odwołano się w sposób bezpośredni do polityki spójności, choć samą spójność jako jeden z celów tworzonej integracji w nich wskazywano. Sam termin spójności na gruncie zapisów traktatowych pojawił się wraz z uruchomieniem Funduszu Spójności towarzyszącego powołaniu UE w 1993 roku, natomiast polityka spójności ukierunkowana na kształtowanie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej, zarzucająca model wyrównawczy, ma swój początek w okresie programowania 2007–2013. Najważniejsze cele polityki spójności to [www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl]:

- konwergencja obejmująca wsparcie najbiedniejszych regionów w drodze stymulowania wzrostu i zatrudnienia poprzez wzrost ilości i jakości inwestycji w kapitał rzeczowy i ludzki, innowacyjności, kreowanie społeczeństwa opartego na wiedzy czy zdolności adaptacyjnych do zmian gospodarczych i społecznych, ochronę oraz poprawę jakości środowiska naturalnego;
- konkurencyjność regionów oraz wzrost zatrudnienia poprzez innowacje i badania naukowe, promowanie społeczeństwa opartego na wiedzy, przedsiębiorczość, kształtowanie zdolności adaptacyjnych pracowników i podmiotów gospodarczych oraz rozwój rynków pracy sprzyjających integracji społecznej, zrównoważony rozwój oraz szkolenia zawodowe w mniej rozwiniętych regionach;

- europejska współpraca terytorialna – wspieranie, promocja i realizacja wspólnych projektów o zasięgu międzynarodowym na terenie UE, wzmacnianie współpracy transgranicznej poprzez wspólne inicjatywy lokalne i regionalne, wzmacnianie współpracy transnarodowej poprzez inicjatywy ukierunkowane na zintegrowany rozwój terytorialny wpisujący się w priorytety UE oraz wzmacnianie współpracy międzyregionalnej.

Jak napisano w Komunikacie KE [*Europa 2020* 2010, s. 5], „Europę czeka czas zmian. Kryzys zniweczył wyniki wielu lat postępu gospodarczego i społecznego oraz odsłonił strukturalne słabości europejskiej gospodarki”. Świat zmienia się bardzo szybko i problemy, choć długofalowe, stają się coraz bardziej naglące. Europa musi zabezpieczyć swoją przyszłość, a może to zrobić jedynie wspólnym wysiłkiem pod postacią Unii. To współdziałanie musi być ukierunkowane na tworzenie unijnej gospodarki inteligentnej i zrównoważonej, sprzyjającej włączeniu społecznemu, określonej wysokimi wskaźnikami zatrudnienia i wydajności oraz większą spójnością społeczną [*Europa 2020* 2010].

Polityka spójności polega na wspieraniu wzrostu gospodarczego, społecznego i przestrzennego. W nowym okresie polityka spójności ma wspierać inwestowanie dla rozwoju i tworzenia miejsc pracy w krajach członkowskich, europejską współpracę terytorialną oraz wzmacniać realizację celów strategii Europa 2020.

Cele tematyczne bezpośrednio ukierunkowane na spójność to m.in.:

- Wzmocnienie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw, sektora rolniczego oraz rybactwa i akwakultury.
- Promowanie zatrudnienia i mobilności.
- Promowanie włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa.
- Inwestowanie w edukację, umiejętności i kształcenie ustawiczne.
- Wzmocnienie zdolności administracyjnych i efektywna administracja publiczna.

Osiągnięcie tych celów zdeterminowane jest uwarunkowaniami makroekonomicznymi. „W obliczu niepewności co do przyszłych uwarunkowań zewnętrznych, tj. m.in. przyszłość strefy euro, zmiana układu sił geoeconomicznych w świecie, nasilająca się rywalizacja o dostęp do zasobów naturalnych oraz zobowiązanie do większego uwzględniania oddziaływania decyzji ekonomicznych na środowisko, a także z uwagi na konieczność podjęcia reform strukturalnych wewnątrz kraju [...] dalsze ograniczenie dystansu rozwojowego pomiędzy Polską a wysoko rozwiniętymi krajami wymaga prowadzenia polityki rozwoju stymulującej wzrost gospodarczy oparty na poprawie innowacyjności i konkurencyjności gospodarki kraju i regionów” [MIiR 2014, s. 18]. Zależy to jednak od wielu elementów, tj. czynników konkurencyjności gospodarki, wzrostu wydajności i poprawy gospodarowania zasobami naturalnymi oraz podniesienia jakości kapitału ludzkiego i społecznego [MIiR 2014].

Spójność społeczna rozumiana jako zagwarantowanie wysokiej jakości życia członkom społeczeństwa, zmniejszanie nierówności społecznych oraz niedopuszczanie do wykluczenia społecznego stanowi ważny obszar zainteresowań wielu

gospodarek. Postępujące procesy globalizacji i integracji silnie oddziałują na uwarunkowania i kształtowanie spójności. Z jednej strony globalizacja uwidacznia zróżnicowanie w poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego różnych regionów, z drugiej procesy integracji wymuszają jego wyrównywanie czy spływanie istniejących dysproporcji.

Mimo iż sam termin „polityka spójności” pojawił się stosunkowo niedawno, to główne jej założenia i cele były realizowane wcześniej w ramach polityki regionalnej i częściowo społecznej. W Polsce działania ukierunkowane na spójność zostały zapoczątkowane wraz z funduszami unijnymi. Obecnie dużo miejsca w dokumentach strategicznych poświęca się właśnie spójności.

Źródeł spójności dopatruje się w pracach Durkheima, który badając procesy społeczne, uznał, że społeczeństwo będzie spójne i zwarte dopóty, dopóki istnieje społeczna i moralna solidarność, dzięki której jednostki łączą się w grupy. Uważał, że w społecznościach, w których nie występował podział pracy, istniała tzw. solidarność mechaniczna, wynikająca z wykonywania zbliżonych zadań, a więc podobnych doświadczeń, czego skutkiem stają się zbieżne poglądy i przekonania, a jakkolwiek zmiana czy odejście od „głównego nurtu” powoduje wówczas wykluczenie społeczne. Jednak procesy przemysłowe oraz urbanizacyjne rozwinęły solidarność organiczną, wynikającą ze wzrostu poziomu wykształcenia i specjalizacji, gdyż jak twierdził Durkheim, „siłą spajającą społeczeństwa, które cechuje solidarność organiczna, jest ekonomiczna współzależność jednostek oraz rozpoznanie znaczenia tego, co wnoszą inni” [za: Giddens 2008, s. 34]. Na współpracujące i zrównoważone społeczeństwa zwracał też uwagę Elias, wskazując na nierozdzielność jednostki od grupy, której charakter decyduje o rozwoju społecznym i cywilizacyjnym. Teorie akcentujące podzielane wartości i poczucie przynależności opisują spójność przez pryzmat dynamiki, jako „toczący się proces rozwoju społeczeństwa opartego na wspólnych wartościach, wspólnych wyzwaniach i równych szansach opartych na nadziei, zaufaniu i wzajemności” [Stanley 2001]. Spójność w tym podejściu jest traktowana jako proces budowania wartości i wspólnoty na bazie zbliżonej interpretacji rzeczywistości, niwelowania różnic materialnych i społecznych oraz umożliwiania współdziałania jednostek we wspólnych przedsięwzięciach.

Analiza współpracy pomiędzy ludźmi i grupami społecznymi pozwoliła opisać spójność jako sytuację, w której grupa ludzi zamieszkująca określone terytorium wyraża skłonność do współpracy ukierunkowanej na zmianę *status quo*. Można także określać spójność społeczną jako siłę reakcji jednostek zorientowanej na kolektywne działanie dla osiągnięcia wspólnych celów i wartości albo sprostania problemom gospodarczym, społecznym i środowiskowym kształtującym ich życie [Reimer i in. 2002].

Tak rozumiane spójne społeczeństwo to wspólnota wolnych, wspierających się nawzajem ludzi, którzy wykorzystując demokratyczne metody, dążą do realizacji wspólnych celów. Spójność społeczna polega nie tylko na zwalczaniu wykluczenia

społecznego oraz ubóstwa, ale na tworzeniu solidarności w społeczeństwie w taki sposób, aby zminimalizować i zwalczać wykluczenie poprzez prewencję.

3. Zbieżność kapitału społecznego i spójności społecznej

Spójność społeczna jest więc ściśle związana z kapitałem społecznym, który Bourdieu analizuje w aspekcie konstrukcji jednostki i przestrzega przed jej zgubnymi skutkami, wynikającymi z tego, że nierówności, brak uznania oraz wykluczenie istniejące w relacjach pomiędzy grupami społecznymi są reprodukowane z pokolenia na pokolenie. Z drugiej strony strategiczna koncepcja spójności społecznej unika tych słabości poprzez uwzględnienie równości jako jednego z kluczowych czynników społecznie zrównoważonego rozwoju [*Concerted...* 2005].

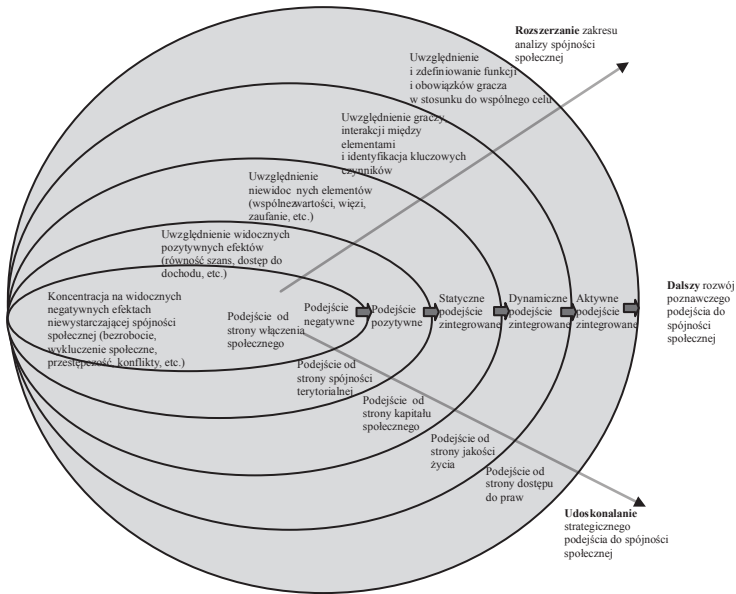
Rozwój strategicznego podejścia do spójności społecznej można zaprezentować w postaci kolejnych faz wzrostu (rys. 1), w ramach których podejście „negatywne” jako najbardziej popularne. Koncentruje się ono na widocznych negatywnych skutkach braku spójności społecznej, tj. bezrobociu, wykluczeniu itp. Odpowiedzią polityczną są ukierunkowane środki włączenia społecznego.

Podejście pozytywne, które zaczyna się poprzez uwzględnienie widocznych pozytywnych skutków, tj. równych szans w zakresie osiągania dochodu, dostępu do zatrudnienia, podstawowych praw itp., może zawierać także inne aspekty złożonej specyfiki społeczeństwa. Następnie brane są pod uwagę elementy niewidoczne, tj. wspólne wartości, więzi, zaufanie itp., czyniące bardziej szczegółowym, ale nadal statycznym, obraz spójności społecznej.

Kolejne kręgi wskazują kolejne poziomy rozwoju strategii spójności społecznej poprzez podejście dynamiczne, aktywne i dalszy rozwój podejścia poznawczego. Wynika z niego, że decyzje poszerzające zakres analizy spójności społecznej prowadzą z jednej strony do dalszego rozwoju metod poznawczych, z drugiej strony do udoskonalenia strategii w celu jej promowania.

Kapitał społeczny jest więc niezbędnym budulcem spójności społecznej rozumianej jako zdolność społeczeństwa do zapewnienia dobrobytu wszystkim swoim obywatelom, minimalizowania rozbieżności między nimi i unikania polaryzacji społecznej. Poprawa spójności społecznej [Karwacki 2009] jest możliwa poprzez wielokierunkowe działania: po pierwsze, są to działania sprzyjające tworzeniu warunków do realizacji zasady równych szans, tj. równego dostępu do wykształcenia, miejsc pracy oraz awansu zawodowego przy zapewnieniu pełnej mobilności, po drugie, są to działania wzmacniające solidarność w społeczeństwie, przeciwdziałające wykluczeniu, po trzecie, są to również działania zapewniające ochronę najsłabszych przez redystrybucję środków budżetowych przeznaczanych na zwalczanie przejawów marginalizacji społecznej i dyskryminacji (por. [Karwacki 2009]). Oczywiście zatem środkiem wspierającym tego typu działania jest kapitał społeczny stanowiący wartość opartą na wzajemnych relacjach społecznych i zaufaniu jednostek, dzięki którym udaje się osiągnąć efekt synergii. Definiując kapitał społeczny, wskazuje się

też na wiedzę osadzoną w stosunkach i relacjach międzyludzkich oraz jakość stosunków panujących między członkami społeczności. Jest to więc kategoria, której wysoka jakość zapobiega wykluczeniu społecznemu i dyskryminacji oraz wspiera inkluzję społeczną.

Rys. 1. Stopniowy rozwój strategii spójności społecznej

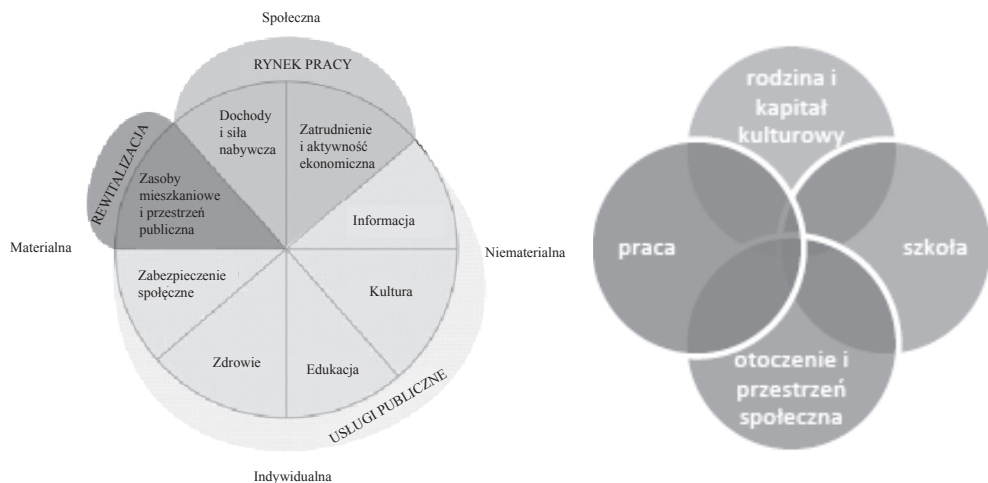
Źródło: opracowanie własne na podstawie [Concerted... 2005, s. 39].

Koncepcję kapitału społecznego spopularyzował Putnam [2008], wskazując na zaufanie i wspólne wartości wyznawane przez członków danej społeczności jako ważne jego elementy. Według niego są to konieczne, ale niewystarczające, komponenty kapitału społecznego, gdyż niezbędne są oddolne przejawy samoorganizowania się ludzi i zaangażowania obywatelskiego.

Fukuyama [2003] podkreśla rangę zaufania w wyjaśnianiu zróżnicowanych losów poszczególnych gospodarek, uważając kapitał społeczny za cechę wyłącznie stabilnych społeczności, gdzie istnieje trwały system polityczny i prawny. Według niego kapitał społeczny to „zestaw nieformalnych wartości i norm etycznych wspólnych dla członków określonej grupy i umożliwiających im skuteczne współdziałanie”.

Naukowa grupa doradcza holenderskiego rządu na podstawie przeprowadzonych analiz skonstatowała, że jeżeli spójność społeczna opisuje społeczeństwo, w którym różne grupy i instytucje łączą się efektywnie pomimo różnic, to kapitał społeczny musi być swoistym spoiwem, który taki efekt umożliwia [McCracken 2003].

Bez względu na przytaczaną definicję w każdej z nich kluczową rolę w kreowaniu kapitału społecznego odgrywają relacje międzyludzkie, zaufanie czy współdziałanie, a to z kolei są nieodłączne komponenty spójności społecznej. To, w jaki sposób spójność i kapitał społeczny są ze sobą nierozdzielnie związane, można zauważyć na rys. 2, prezentującym obszary życia każdego społeczeństwa, na które ukierunkowane są instrumenty oddziaływania polityki spójności, i jednocześnie te, w ramach których kształtuje się kapitał społeczny. Zestawienie to bardzo dobrze pokazuje zbieżność tych płaszczyzn, ich nakładanie się na siebie i/lub zasębianie.

Rys. 2. Obszary życia społecznego będące przedmiotem interwencji polityki spójności oraz obszary kształtowania się kapitału społecznego

Źródło: [Wojnar 2011, s. 72; Raport *Polska 2030...* 2009, s. 278].

Jak zaznaczono w Raporcie *Polska 2030* [2009], kapitał społeczny kształtuje się w czterech głównych obszarach, tj. w rodzinie, bazując przy tym na jej kapitale kulturowym, w szkole – w procesie edukacji, w pracy – w ramach kariery zawodowej oraz w interakcji z otoczeniem społecznym (przestrzeni i debacie publicznej). Natomiast kierunek interwencji polityki spójności zaprezentowany na rys. 2 [Wojnar 2011; za: Council of Europe 2005] wskazuje niemal te same obszary. Widać silne powiązanie mechanizmu kształtowania spójności społecznej i kapitału społecznego. Ścisła korelacja zachodzi w przestrzeni edukacji, aktywności zawodowej i kapitale kulturowego. Kapitał społeczny w dużej mierze decyduje o spójności społecznej i ją stymuluje. Jednak kapitał społeczny może przyjąć wymiar negatywny i wówczas dysproporcje będą się raczej pogłębiać. Dlatego właśnie polityka spójności powinna być przemyślana i ukierunkowana na te aspekty kapitału społecznego, które spójność mogą wspierać.

4. Zakończenie

Spójność społeczna jest wyrazem takiego rozwoju społeczno-gospodarczego, którego efektem jest równomierna społecznie i przestrzennie poprawa warunków życia, wzrost kapitału ludzkiego oraz wzrost społecznej partycypacji. Zapewnienie spójności społecznej warunkuje inkluzyjny wzrost gospodarczy, w którym wszyscy obywatele uczestniczą i z którego wszyscy korzystają. Aby takie korzyści stały się udziałem lokalnej społeczności, musi być ona wyposażona w odpowiedni zasób kapitału społecznego, bez którego partycypacja społeczna nie jest możliwa ani efektywna.

Kapitał społeczny, tworząc swoistą tkankę spajającą lokalną społeczność, wyposaża tę społeczność w pewien zasób poprawiający efektywność działań ukierunkowanych na rozwój lokalny. Komponenty kapitału społecznego (zaufanie, współdziałanie, partycypacja obywatelska) blokują lub co najmniej zmniejszają ryzyko wystąpienia wykluczenia społecznego. Pogłębiając integrację środowiska, czyli kształtując spójność społeczną, sprzyjają podejmowaniu i realizowaniu z sukcesem różnych projektów rozwojowych i inicjatyw lokalnych poprawiających jakość życia w regionie. Inicjatywy oddolne są celniejsze i dotyczą bezpośrednich problemów i barier rozwojowych, zgodnie z przeświadczeniem, że to społeczeństwo najlepiej wie, co blokuje rozwój i w czym tkwi jego potencjał, który można przekuć w sukces, co może być bodźcem, który uruchomi mechanizm rozwoju społeczno-gospodarczego.

Trzeba oczywiście być świadomym także pewnych zagrożeń wynikających z fragmentarycznej wiedzy mieszkańców na temat lokalnych uwarunkowań, mocnych i słabych stron regionu, wybiórczego zainteresowania uwarunkowaniami czy arbitralnego ustalania priorytetów determinowanych własnymi potrzebami, co jest wynikiem nie tyle złej woli czy ignorancji mieszkańców, ile zwyczajnie braku pełnej wiedzy i możliwości całościowego spojrzenia na potrzeby i zdolności ich zaspokajania w szerszym kontekście, w kontekście całego regionu, a nie jedynie przez pryzmat postulujących mieszkańców.

Literatura

- Concerted development of social cohesion indicators. Methodological guide*, 2005, Council of Europe Publishing, Strasbourg.
- EUROPA 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Komisja Europejska, Bruksela 2010.
- Fukuyama F., 2003, *Kapitał społeczny*, [w:] Harrison L.E., Huntington S.P. (red.), *Kultura ma znaczenie*, Zysk i S-ka, Kraków.
- Giddens A., 2008, *Socjologia*, PWN, Warszawa.
- <https://www.funduszeuropejskie.2007-2013.gov.pl> (22.05.2015).

- Karwacki A., 2009, *Spójność – kluczowe pojęcie dla współczesnej polityki społecznej (inspiracje, tropy i wyzwania)*, Studia Socjologiczne, nr 1(192), Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa.
- McCracken M.C., 2003, *Social cohesion and macroeconomic performance*, [w:] Osberg L. (ed.), *The Economic Implications of Social Cohesion*, University of Toronto Press, Toronto.
- MiR, 2014, *Programowanie perspektywy finansowej 2014–2020*, Warszawa.
- Putnam R.D., 2008, *Samotna gra w kręgle. Upadek i odrodzenie wspólnot lokalnych w Stanach Zjednoczonych*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Raport *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, 2009, Zespół Doradców Strategicznych Premiera RP, Warszawa.
- Reimer B., Wilkinson D., Woodrow A., 2002, *Social Cohesion in Rural Canada: A Book Outline and Notes*.
- Stanley D., 2001, *Holding the centre: what we know about social cohesion*, Strategic Research and Analysis and the Social Cohesion Network, <http://www.criteres.umontreal.ca/St Stanley-communication-e.pdf> (15.05.2015).
- Traktat rzymski o ustanowieniu Wspólnoty Europejskiej z 25 marca 1957 r. i n.
- Wojnar K., 2011, *Wpływ polityki spójności na spójność społeczną polskich miast – wnioski z badań ewaluacyjnych*, Studia Regionalne i Lokalne, wydanie specjalne.